

ילמד ענוים דרכו - שנה ב

כמות ואיכות במצוות לזכות לעוה"ב

הרב רן כלילי

1. סנהדרין קיא, א

"לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חוק" אמר ריש לקיש: למי שמשייר אפילו חוק אחד. אמר ר' יוחנן: לא ניחא למרייהו דאמרת להו הכי, אלא: אפילו לא למד אלא חוק אחד (פי': ניצול משאול¹). רש"י: למי שמשייר אפילו חוק אחד - מלשומרו, נידון בגיהנום. לא ניחא למרייהו - אין הקב"ה רוצה שתהא דן את ישראל כל כך לכף חובה.

2. ספר העיקרים ג, כט

וראוי שנחקור בכאן חקירה גדולת התועלת מאוד, והוא: אם התורה הזאת ה-לוהית, נותנת שלמות בכללה או בחלקיה.

והיה נראה שהוא ראוי שתהיה נותנת שלמות בכללה ולא בחלקיה כדברי רבי שמעון בן לקיש. לפי שאם חלק ממנה מספיק להקנות השלמות האנושי, למה יעמיס השם יתברך עלינו ריבוי מצוות ואזהרות, כי מה שאפשר שיושג בפועל אחד, יראה שיהיה פועל בטל שיעשה בהשגתו (=בשביל השגתו) פעולות רבות. אבל שנאמר שכל המצוות והאזהרות שבאו בתורה הם הכרחיות בהקנת השלמות האנושי - דבר זר וקשה מאוד, שאם הדבר כן אי אפשר לשום אדם שיקנה השלמות ההוא, לפי ש"אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא" ... אם כן התורה שנתנה לישראל דרך חסד להביאם כולם לחיי העולם הבא, היא בעצמה המונעת אותם משייזכו לנועם ההוא... ויהיו כלל ישראל לפי זה יורדין לבאר שחת, חלילה ל-ל מרשע ו-די מעוול. עם שהמקובל באומה הוא הפך כל זה, שהרי אמרו במשנה: "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא".²

¹ בילקוט שמעוני נשאר הדיון על "הנופל לגיהנם" וגרס "שלא למד אפילו חוק אחד". והעיקרים גרס: "למי שלא קיים אפילו חוק אחד" ולעניינו, כל הגרסאות עולות בקנה אחד: לר"י אין צריך אלא בחוק אחד כדי לזכות לעוה"ב.

² המהר"ל בת"י פרק ה עונה על כך שלוש תשובות: עצם המוכנות של ישראל וסגולתם שראויים לכל כך הרבה מצוות - זוהי מעלה בפני עצמה, ללא קשר כמה בסוף זוכים לה. ועוד - אף שלאדם אחד אפשר שריבוי המצוות יגרום שלא יזכה, הרי לרוב ישראל אין זה כך, וזה זכות להם (כלומר המהר"ל יוצא מנקודת הנחה שרוב ישראל מקיימים רוב המצוות, ועל מעט נענשים וזוכים לעוה"ב. קושיית העיקרים נובעת מפרשנות קיצונית של ר"ל ששאול זה גיהנם, אפילו על עברה אחת). ועוד - המצוות אינם זכות אלא נתנו כעול לישראל, לזככם כמה שיותר. מבחן הזכאות לעוה"ב אינו רלוונטי.

דף מקורות

3. קידושין לט, ב

משנה: כל **העושה מצווה אחת** - מטיבין לו ומאריכין לו ימיו ונוחל את הארץ. וכל **שאינו עושה מצווה אחת** - אין מטיבין לו ואין מאריכין לו ימיו ואינו נוחל את הארץ.
 גמרא: ורמינהי: "**אלו** דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא אלו הן כבוד אב ואם וגמילות חסדים והכנסת אורחים והבאת שלום בין אדם לחברו ותלמוד תורה כנגד כולם?"
 אמר רב יהודה: הכי קאמר **כל העושה מצווה אחת יתירה על זכויותיו** מטיבין לו ודומה כמי שמקיים כל התורה כולה. מכלל דהנך **אפילו בחדא נמי?** אמר רב שמעיה: לומר שאם היתה **שקולה** - מכרעת.

4. יעב"ץ סנהדרין שם

ותימה, בין לר' יוחנן ובין לריש לקיש, מי לא שמיע להו מתניתין דספ"ק דקידושין "כל העושה מצווה אחת"!!

5. מהרש"א סנהדרין שם

ולכאורה לפי משמעו קשה לר"ל: **וכי משום עברה אחת נופל בגיהנם?**
 ולר"י נמי **וכי מצווה אחת מצלת אדם מן הגיהנם?**
 ונראה לפרש ע"פ הירושלמי: דרש רבי עקיבא: "לכן הרחיבה שאול נפשה, ופערה פיה לבלי חוק" - לבלי חוקים אין כתיב כאן, אלא לבלי חוק, **למי שאין בידו מצווה אחת שיסייע לו לכף זכות.**
הדא דאת אמר לעולם הבא, אבל בעולם הזה אפילו תשע מאות ותשעים מלאכים מלמדין עליו חובה ומלאך אחד מלמד עליו זכות הקב"ה מכריעו לכף זכות. ומה טעם? "אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף להגיד לאדם ישרו ויחוננו ויאמר פדעוהו מרדת שחת מצאתי כופר"...
 והשתא **יש לפרש בשמעתין דר"ל קאמר "למי שמשייר" דהיינו מי שחציו זכאי וחציו חייב** ובמצווה אחת מכריעו, ומשייר אח"כ מצווה אחת - יפול בשאול גיהנם, והיינו כדדרש ר"ע.
 ואמר לו ר"י "לא ניחא ליה למריהו דלימא הכי" אפילו בדין עוה"ב, אלא אפילו לא למד אלא חוק אחד - אותה מצווה אחת היא לו להצילו מדין גיהנם.

6. משנה מכות ג, טז

רבי חנניא בן עקשיא אומר: רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר: "ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר".

7. רמב"ם פירוש המשנה, שם

מיסודות האמונה בתורה שאם קיים האדם מצווה משלוש עשרה ושש מאות מצוות כראוי וכהוגן, ולא שיתף עמה מטרה ממטרות העולם הזה כלל, אלא עשאה לשמה מאהבה, כמו שביארתי לך, הרי זוכה בה לחיי העוה"ב. לכן אמר ר' חנניה, כי מחמת ריבוי מצוות, אי אפשר שלא יעשה האחת בכל ימי חייו בשלמות ויזכה להשארות הנפש באותו המעשה.³

וממה שמורה על היסוד הזה שאלת רבי חנניה בן תרדיון "מה אני לחיי העוה"ב?" וענהו העוה"ב: "כלום בא לידיך מעשה?" כלומר, האם נזדמן לך עשיית מצווה כראוי, ענה לו שנזדמנה לו מצוות צדקה בתכלית השלמות האפשרית, וזכה בה לחיי העולם הבא.⁵ ופירוש הפסוק: ה' חפץ לצדק את ישראל, למען כן יגדיל תורה ויאדיר.

8. רמב"ם ה' תשובה י

אל יאמר אדם הריני עושה מצוות התורה ועוסק בחכמתה כדי שאקבל כל הברכות הכתובות בה או כדי שאזכה לחיי העולם הבא ואפרוש מן העבירות שהזהירה תורה מהן כדי שאנצל מן הקללות הכתובות בתורה או כדי שלא אכרת מחיי העולם הבא, אין ראוי לעבוד את ה' על הדרך הזה. שהעובד על דרך זה הוא עובד מיראה, ואינה מעלת הנביאים ולא מעלת החכמים ואין עובדים ה' על דרך זה אלא עמי הארץ והנשים והקטנים שמחנכין אותן לעבוד מיראה עד שתרבה דעתן ויעבדו מאהבה.

העובד מאהבה עוסק בתורה ובמצוות והולך בנתיבות החכמה לא מפני דבר בעולם ולא מפני יראת הרעה ולא כדי לירש הטובה אלא עושה האמת מפני שהוא אמת וסוף הטובה לבא בגללה. ומעלה זו היא מעלה גדולה מאד ואין כל חכם זוכה לה והיא מעלת אברהם אבינו שקראו הקב"ה אוהבו לפי שלא עבד אלא מאהבה והיא המעלה שצונו בה הקב"ה על ידי משה, שנאמר: ואהבת את ה' - להיך. ובזמן שיאהוב אדם את ה' אהבה הראויה מיד יעשה כל המצוות מאהבה...

³ וכ"כ העיקרים (שם): "ודרך הבנת זה העניין הוא כי כמו שנמצא בדברים הטבעיים דברים הרבה ימצאו על צד היותר טוב ולא על צד ההכרח כמו כפילת החושים וזולתם שהיה אפשר המצא והתקיים הבעלי חיים בזולת הכפל ההוא, ואולם נמצאו בבעלי חיים על צד היותר טוב. כן השם יתברך להיותו חפץ להביא את האדם אל השלמות האנושי וראה כמה מונעים יש לו שהם מטרידים מהשגת השלמות ההוא חתר דרך בשישיגהו וזה בשהרבה לו דרכים ואופנים אינם הכרחיים כולם להשגת השלמות ואמנם נמצאו על צד היותר טוב כדי שיושג השלמות האנושי או חלק ממנו על יד כל אחד מהם כדי שלא ימלט שום אחד מישראל בפרט או מן האנשים בכלל שלא ישיג השלמות ההוא אם ישתדל להשיגו באחת מן הדרכים ההם..."

⁴ מובא בע"ז י"ח: "תנו רבנן: כשחלה רבי יוסי בן קיסמא, הלך רבי חנינא בן תרדיון לבקרו. אמר לו: חנינא אחי, אי אתה יודע שאומה זו מן השמים המליכוה? שהחריבה את ביתו ושרפה את היכלו והרגה את חסידיו ואבדה את טוביו ועדיין היא קיימת, ואני שמעתי עליך שאתה יושב ועוסק בתורה [ומקהיל קהילות ברבים] וספר מונח לך בחיקך? אמר לו: מן השמים ירחמו. אמר לו: אני אומר לך דברים של טעם ואתה אומר לי מן השמים ירחמו? תמה אני אם לא ישרפו אותך ואת ספר תורה באש! אמר לו: רבי מה אני לחיי העולם הבא? אמר לו: כלום מעשה בא לידיך? אמר לו מעות של פורים נתחלפו לי במעות של צדקה וחילקתים לעניים. אמר לו: אם כן מחלקך יהי חלקי ומגורלך יהי גורלי" ע"ש ג"כ בהמשך הסיפור.

⁵ המהר"ל בת"י פרק ה דחה את הוכחת הרמב"ם, והסביר שקיים מצוות צדקה בשלמות כזו הובאה רק כהוכחה לכך שאכן הוא צדיק גמור, ולא שבעבורה יזכה לעוה"ב למרות שיש לו עוונות. ועוד פירש שהחלפת מעות פורים בצדקה יש בהן רמז לחיי עוה"ב - ע"ש. ויש לדחות: שיותר יש ללמוד ממס"נ שלו שמלמד תורה בשעת גזרה שהוא צדיק גמור וכן עוה"ב מאשר מהמעות שהתחלפו. אלא שזה אפשר שעשה שלא לשמה וזה היה לשמה, כדברי הרמב"ם!

דף מקורות

אמרו חכמים הראשונים: שמא תאמר הריני למד תורה בשביל שאהיה עשיר בשביל שאקרא רבי בשביל שאקבל שכר בעולם הבא? תלמוד לומר "לאהבה את ה'" - כל מה שאתם עושים לא תעשו אלא מאהבה. ועוד אמרו חכמים "במצותיו חפץ מאד" ולא בשכר מצותיו. וכן היו **גדולי החכמים מצווים לנבוני תלמידיהם ומשכיליהם** ביחוד: אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב וכו', אלא מפני שהוא הרב - ראוי לשמשו, כלומר עבדו מאהבה. כל העוסק בתורה כדי לקבל שכר או כדי שלא תגיע עליו פורענות - הרי זה עוסק **שלא לשמה**. וכל העוסק בה לא ליראה ולא לקבל שכר אלא מפני אהבת אדון כל הארץ שצוה בה - הרי זה עוסק בה לשמה. ואמרו חכמים: לעולם יעסוק אדם בתורה ואפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה. לפיכך **כשמלמדין את הקטנים ואת הנשים וכלל עמי הארץ אין מלמדין אותן אלא לעבוד מיראה וכדי לקבל שכר עד שתרבה דעתן ויתחכמו חכמה יתירה מגלים להם רז זה מעט מעט ומרגילין אותן לעניין זה בנחת עד ששיגוהו וידעוהו ויעבדוהו מאהבה**. דבר ידוע וברור שאין אהבת הקב"ה נקשרת בלבו של אדם עד **שישגה בה תמיד כראוי** ויעזוב כל מה שבעולם חוץ ממנה, כמו שצוה ואמר: בכל לבבך ובכל נפשך. אינו אוהב הקב"ה אלא **בדעת שידעוהו** ועל פי הדעה תהיה האהבה אם מעט מעט ואם הרבה הרבה.

9. ספר העיקרים ג, כט

אפי' **מצווה אחת עשויה כהלכתה** כמו שבארנו תספיק אל שיקנה האדם בה חיי העוה"ב... וגדולה מזו נמצא לרז"ל במקומות הרבה שאפי' **בעשיית פועל אחד שאינו מצווה ואינו אזהרה אם יכוון העושה בעשייתו לשם שמים ולכבוד הש"י או כבוד תורתו יזכה בה לחיי העוה"ב**. כלומר למדרגה מה ממדרגות העוה"ב. ואמרו בכתובות על ההוא כובס דלא הוה באשכבתה דרבי וסליק לאיגרא ונפל ומית, שיצאה בת קול ואמרה אף ההוא כובס מזומן לחיי העוה"ב. שיראה מזה שאפי' מי שנצטער על שלא כבוד החכם במותו ומת מתוך הצער ההוא בכוונה ההיא - זוכה לחיי העוה"ב, אחר שצערו ומיתתו היתה לש"ש. וכן במס' ע"ז יח. אמרו על השוטר שהיה ממונה להמית את רבי חנינא בן תרדיון כי לפי שקרב מיתתו כדי שלא יצטער רבי חנינא ביותר - שהיה מזומן לחיי העוה"ב. וכן במסכת תענית בפ' סדר תעניות בתרא מביא הרבה מעשים מאנשים שאמר אליהו עליהם שהיו מזומנין לחיי העוה"ב **ואע"פ שלא היו עושים מעשים שיהיו מצווה או אזהרה אלא פעולות טובות** כמו שומר בית הסוהר שהיה מפריש הנשים מהאנשים כדי שלא יבואו לידי הרגל עבירה וזולת זה שם הרבה... וכלל הדברים הוא כי **כל פעולה שיעשה העושה אותה לש"ש זוכה בה לחיי העוה"ב ואף אם הפועל הוא יחשב בו שהוא רע**. אמרו רז"ל: "בכל דרכיך דעהו - ואפילו לדבר עברה". ואמרו עוד: "גדולה עברה לשמה ממצווה שלא לשמה".

דף מקורות

10. שם, שם⁶

והבן זה העיקר ודעהו כי הוא הכרחי לתורת משה שאם לא כן לא יהיו כלל ישראל זוכים לחיי העוה"ב ע"י התורה אלא אחד מעיר או יחיד בדורו ותהיה החיבה יתרה שחבב הקב"ה את ישראל לתת להם התורה כמו שאמרנו "חביבין ישראל שנתן להם כלי חמדה" וכו' לנקמה מהם שלא יוכלו לקיים את כולה ויהיו נענשים על כך. אלא שהאמת הוא כמו שאמרנו **שזה עיקר פרטי לתורת משה** שאליו כווננו רז"ל באומרם: "כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב" כלומר שכולם ישיגו מדרגה מה ממדרגות העולם הבא.

11. מהר"ל דרך החיים, ו, י⁷

דבר זה **אי אפשר לומר שמי שרובו עוונות יזכה לעולם הבא** ובהדיא בפרק קמא דר"ה: ה' ג' כתות ליום הדין אחד של צדיקים גמורים ואחד של רשעים גמורים ואחד של בינונים, של צדיקים גמורים נכתבין ונחתמין לאלתר לחיי עולם הבא ושל רשעים גמורים נכתבין ונחתמין לאלתר לגיהנם... " משמע בהדיא **דברוב עוונות נחתם לגיהנם.**

ואין לומר דכאשר עשה מצווה אחת בכוונה שלא היה משתף עמה כוונה מטובת עולם הזה, יהיה דבר זה יותר משאם עשה הרבה מצוות שלא עשה אותם על דרך זה, **דבסתם קאמר** היה עושה המצווה בכל צד, כיון שרובו עוונות - יורד לגיהנם.

ועוד **כת הזאת לא נמצאת כלל בכל הכתוב** שזכרה הברייתא, כאשר עשה מצווה אחת ולא שיתף עמה כוונה אחרת, דוודאי אין נקרא על כת הזאת "צדיקים גמורים". ואין לפרש התם שנקרא "בינוני" אם אינו רשע גמור ואם עשה מצווה אחת נקרא על שם "בינוני". וזה אינו, דמשמע בהדיא **דברובו עוונות לית ליה תקנתא**, דפריך

⁶ וכ"כ במ"א, כ"ג: "האמונות שראוי להאמינן כל בעל תורת משה שהן נמשכות לשלשה עיקרים שהנחנו אע"פ שאינן שרשים אליהם הן שש... והרביעית היא האמונה בשהשלמות האנושי יושג במצווה אחת ממצוות תורת משה. שאם לא כן תהיה תורת משה מרחקת את האדם מהשגת השלמות האנושי אשר כינו אותו רבותינו ז"ל בחיי העוה"ב. וזה כי אחר שע"י תורת בני נח היו האנשים משיגים מדרגה מה ממדרגות העוה"ב כאומרם ז"ל: "חסידי אומות העולם יש להם חלק לעוה"ב" - רצונם לומר המקיימים שבע מצוות בני נח יש להם חלק לעוה"ב. ואם היה צריך כל בעל תורת משה כל ריבוי המצוות שבאו בה כדי להקנותו מדרגה ממדרגות חיי העולם הבא היתה תורת משה מרחקת את האדם מקניית השלמות יותר ממה שהיתה מקרבת אותו, וזה הפך מה שכוון ממנה, באומרם ז"ל: רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות. ולזה מה שיראה שתהיה האמונה הזאת שורש פרטי לתורת משה..."

⁷ וכן הקשה בקצרה בת"י פרק ה.
כל הזכויות שמורות ©

דף מקורות

אב"ה...ואם כן אין לומר דבמצווה אחת זוכין לחיי עולם הבא אפילו אם יש לו עבירות הרבה להם, דזה בוודאי אינו.⁸

12. ספר העיקרים, שם

ואף על פי שיש מן החכמים חולקים על זה, ואומרים כי צריך ריבוי גדול מן המצוות כדי שיזכה האדם לחיי העוה"ב - אין הדבר כן. אלא כי לפי ריבוי המצוות תגדל מדרגתו בו, כמו שאמרנו, אבל במצווה אחת בלבד ישג מדרגה מה ממנו.

13. רמב"ם ה' תשובה ג

כל אחד ואחד מבני האדם יש לו זכויות ועוונות. מי שזכויותיו יתירות על עוונותיו - צדיק. ומי שעוונותיו יתירות על זכויותיו - רשע. מחצה למחצה - בינוני. וכן המדינה, אם היו זכויות כל יושביה מרובות על עוונותיהן - הרי זו צדקת. ואם היו עוונותיהם מרובין - הרי זו רשעה. וכן כל העולם כולו. אדם שעוונותיו מרובין על זכויותיו - מיד הוא מת ברשעו, שנאמר: "על רוב עוונך". וכן מדינה שעוונותיה מרובין - מיד היא אובדת, שנאמר: "זעקת סדום ועמורה כי רבה" וגו'. וכן כל העולם כולו אם היו עוונותיהם מרובין מזכויותיהן - מיד הן נשחתין, שנאמר: "וירא ה' כי רבה רעת האדם".

⁸ כאן מציע המהר"ל סידרה של אפשרויות בביאור דעת הרמב"ם: "וכן אם דעת הרמב"ם ז"ל כאשר עשה מצווה אחת והיינו שלא עשה שום חטא, ודאי כהאי גוונא סגי ליה במצווה אחת, אבל קשיא גם כן דמ"מ לא יתורץ הקושיא דהא יצא שכרו בהפסדו דלפעמים יורש גיהנם על ידי ריבוי מצוות כמו שאמרנו כאשר רובו עונות כמו שהתבאר. (ובת"י דוחה - הרי זו משנה מפורשת וגמרא מפורשת בקידושין, ומה היה צריך ללכת לרחב"ת?) ואם דעת הרמב"ם ז"ל כי לא רצה לזכות את הרשעים, שאם הוא רשע ואינו רוצה לקיים המצווה יהיה נאבד, ואין מדבר רק במי שהוא חפץ לעשות המצוות ואילו הרבה מצוות כדי שיזכה באחת בלבד, והזכות הזה שהרבה לו מצוות כי לפעמים אינו יכול לקיים המצווה כמו הקרבנות ומצוות התלויות בארץ, ואם לא הרבה לו מצוות אפשר כי לפעמים לא היה מקיים שום מצווה ולכך הרבה לו מצוות, ואם כי לשוננו לא יסבול זה כלל. אלא שעם זה קשה מי דחקו בפי' זה, ולא יפרש כמשמעו... ואפשר כי דעת הרמב"ם ז"ל, כי דבר זה זכות הוא לישראל כיון שאינו נאבד מן עולם הבא ע"י ריבוי מצוות שאי אפשר שלא יעשה מצווה אחת, וכבר אמרנו כי ע"י מצווה אחת אין אש של גיהנם שולט בו וזוכה לעולם הבא על ידי מצווה אחת, ואע"ג דהשתא אפשר שיבוא ע"י זה לגיהנם מ"מ הוא זכותם שלא יהיה נאבד מן עולם הבא, אע"ג שיוורד לגיהנם הרי לא יהיה זה רק זמן כדאמר התם בהדיא... אבל כי דייקת אין דעת הרמב"ם ז"ל כך, שא"כ למה הוצרך לומר שיהיה מקיים המצווה באהבה שלא יכוון בזה לכוונה אחרת, דלמה ליה זה, דכיון דלא עשה עבירה על כל פנים למה לא יזכה לעולם הבא בכל מצווה שיעשה? או שלא יהיה אש של גיהנם שולט בו על ידי מצווה אחת דסוף סוף עשה מצווה. אלא בוודאי ברור כי דעתו שזוכה לעולם הבא על ידי מצווה אחת בלא שום דין כלל ודבר זה לא יתכן כלל. והיה אפשר לומר כי דעת הרמב"ם ז"ל הוא כשיעשה מצווה אחת באהבה שלא כיון לכוונה אחרת, היינו שיקנה בזה מדרגה עליונה מן עולם הבא, אף על גב דסבירא גם כן אם עשה מצווה אחת סתם כדרך בני אדם ואין רובו עבירות יקנה בזה חלק לעולם הבא, אבל כשעשה מצווה אחת כתקנה לגמרי יקנה מדרגה גדולה מן עולם הבא. אבל אין נראה כך מדבריו, שהרי הוא בא לפרש המשנה של כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא (דברי המהר"ל צ"ע, שהרי הרמב"ם פירש זאת על המשנה בסוף מכות) והך משנה לא איירי רק בחלק עולם הבא לא במדרגה עליונה של עולם הבא. ולפיכך נראה כי דברי הרמב"ם ז"ל הם בכל אדם אפילו אם רובו עוונות, אפילו הכי במצווה אחת זוכה לחיי עולם הבא כשהוא עושה כתיקונה, ודבר זה אין נראה כלל מהנך ראיות שהבאנו למעלה דרובו עוונות נדון לגיהנם." ולפי דברינו לקמן שביארנו את הרמב"ם ע"פ הירושלמי שכל הדין של רוב ומיעוט זה רק בדין בעוה"ב שע"מ לזכות באותו דין צריך רוב. אבל אם עשה מצווה אחת בשלמות - הוא בן עוה"ב כבר בעוה"ז! ולא עליו מדברת הברייתא ברה"ש. ועל העיקרים י"ל כמו שכותב בעצמו שהוא חולק על המימרות שמדברות על רוב ומיעוט, והוא באמת דחוק.

דף מקורות

ושיקול זה אינו לפי מנין הזכויות והעוונות, אלא לפי גודלם. יש זכות שהיא כנגד כמה עוונות, שנאמר: "יען נמצא בו דבר טוב", ויש עוון שהוא כנגד כמה זכויות, שנאמר: "וחוטא אחד יאבד טובה הרבה". ואין שוקלין אלא בדעתו של -ל דעות, והוא היודע היאך עורכין הזכויות כנגד העוונות...

וכשם ששוקלין זכויות אדם ועונותיו **בשעת מיתתו**, כך **בכל שנה ושנה** שוקלין עוונות כל אחד ואחד מבאי העולם עם זכויותיו ביום טוב של ראש השנה. מי שנמצא צדיק - נחתם לחיים ומי שנמצא רשע - נחתם למיתה והבינוני - תולין אותו עד יום הכפורים אם עשה תשובה נחתם לחיים ואם לאו נחתם למיתה...

לפיכך **צריך כל אדם שיראה עצמו כל השנה כולה כאילו חציו זכאי וחציו חייב** וכן כל העולם חציו זכאי וחציו חייב חטא אחד הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף חובה וגרם לו השחתה עשה מצוה אחת הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה, שנאמר: וצדיק יסוד עולם - זה שצדק הכריע את כל העולם לזכות והצילו. **ומפני עניין זה נהגו כל בית ישראל להרבות בצדקה ובמעשים טובים ולעסוק במצוות מראש השנה ועד יום הכפורים** יתר מכל השנה ונהגו כולם לקום בלילה בעשרה ימים אלו ולהתפלל בבתי כנסיות בדברי תחנונים ובכיבושין עד שיאור היום...

כל הרשעים שעונותיהן מרובים דנין אותן כפי חטאיהם ויש להן חלק לעולם הבא שכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא אף על פי שחטאו, שנאמר: ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ - ארץ זו משל כלומר ארץ החיים, והוא העולם הבא. וכן חסידי אומות העולם יש להם חלק לעולם הבא.

ואלו הן שאין להן חלק לעולם הבא, אלא נכרתים ואובדין ונידונין על גודל רשעם וחטאתם לעולם ולעולמי עולמים: **המינים והאפיקורסין...**

14. רמב"ם פירוש המשנה, קידושין א, י

"כל העושה מצווה אחת" - **שיעשנה יתרה על זכויותיו שהם כנגד עוונותיו**, כדי שיהיו זכויותיו מרובין על עונותיו במצווה זו. ואמרו "כל שאינו עושה מצווה אחת" - כלומר שעוונותיו מרובין מזכויותיו ולא עשה מצווה אחת כדי שיהיו שקולים, אלא נשאר עוונותיו מרובין מזכויותיו. ואמרו "מטיבין לו ומאריכין את ימיו - בעולם הבא". ועניין "נוחל את הארץ" - ארץ החיים כלומר העולם הבא.

⁹ גרסת הרב קאפח, עיין ג"כ ברע"ב. ויש שגרסו "עוה"ז" וליתא.
כל הזכויות שמורות ©

דף מקורות

15. ירושלמי קידושין, א, ט

העושה מצווה אחת מטיבין לו ומאריכין את ימיו ונוחל את הארץ וכל שאינו עושה מצווה אחת אין מטיבין לו ואין מאריכין את ימיו ואינו נוחל את הארץ. גמ' – הא "כל היושב ולא עבר עבירה – נותנין לו שכר כעושה מצווה (מכות כג.)" ואת אמרת אכן? אלא כן אבן קיימין במחוצה...¹⁰

אמר רבי יוסי בי רבי בון: מי שייחד לו מצווה ולא עבר עליה מימיו. מה אית לך? אמר רבי מר עוקבן: כגון כיבוד אב ואם. ... דרש בן עזאי: "(תחילת הפסוק: וחוטא אחד יאבד טובה הרבה,) זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח" – אילו זבוב אחד שמת שמא אינו מבאיש שמן רוקח? וזה על ידי חטא אחד שחטא – איבד כל זכויות שבידו.

דרש ר"ע: "לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חוק" לבלי חוקים אין כתיב כאן אלא לבלי חוק, למי שאין בידו מצווה אחת שייסיע לו לכף זכות. הדא דאת אמר לעולם הבא, אבל בעולם הזה אפילו תשע מאות ותשעים ותשעה מלאכים מלמדין עליו חובה ומלאך אחד מלמד עליו זכות הקב"ה מכריעו לכף זכות. ומה טעם? "אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף להגיד לאדם ישירו ויחוננו ויאמר פדעהו מרדת שחת מצאתי כופר".

א"ר יוחנן: אם שמעת דבר מר' ליעזר בנו של ר"י הגלילי נקב אזנך כאפרכס הזו ושמע, דאמר רבי יוחנן ר' ליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר: אפילו תשע ומאות ותשעים ותשעה מלאכים מלמדין עליו חובה ומלאך אחד מלמד עליו זכות הקב"ה מכריעו לכף זכות. ולא סוף דבר כל אותו המלאך אלא אפילו תשע מאות ותשעים ותשעה צדדין מאותו המלאך מלמדין עליו חובה וצד אחד מאותו המלאך מלמד עליו זכות הקב"ה מכריעו לכף זכות¹¹. מה טעם? אם יש עליו מלאך אחד מאלף אין כתיב, אלא "אחד מני אלף" – מאלף לצדדין של אותו מלאך. מה כתיב בתריה? "ויחוננו ויאמר פדעהו מרדת שחת מצאתי כופר". פדעהו בייסורין, מצאתי כופר מצא כופר לעצמו. הדא דאת אמר: בעולם הזה, אבל לעולם הבא רובו זכויות יורש גן עדן רובו עבירות יורש גיהנם.

16. תפארת ישראל לקידושין

בבינוני מיירי, כי כך הם רוב בנ"א מחצה עוונות ומחצה זכויות... אולם גם בעוה"ב שאמרנו דרק מחצה זכויות מטה כלפי חסד, עכ"פ יש מצווה אחת שמצלת את האדם מגיהנם אפילו כשהיא לבד. ואין אנו יודעין איזהו (כסנהדרין קי"א).

17. קידושין מ, א

ת"ר: לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו חייב וחציו זכאי, עשה מצווה אחת – אשריו שהכריע עצמו לכף זכות, עבר עבירה אחת – אוי לו שהכריע את עצמו לכף חובה. שנאמר: וחוטא אחד יאבד טובה הרבה, בשביל חטא יחידי שחטא אובד ממנו טובות הרבה.

¹⁰ כלומר: אדם שיושב ולא עובר עברה זה זכות ומקבל על זה שכר, אבל אין היא מספיק להכריע במחצה על מחצה, אלא צריך מצווה ממש.

¹¹ נ"ל שזה המקור של העיקרים שכתב שאפילו עברה לשמה מזכה לעוה"ב.
כל הזכויות שמורות ©

18. שבת קיח, ב - קיט, א

אמר רב נחמן: תיתי לי (רש"י - ישולם שכרי) דקיימית ג' סעודות בשבת. אמר רב יהודה: תיתי לי דקיימית עיון תפלה. אמר רב הונא בריה דרב יהושע: תיתי לי דלא סגינא ד' אמות בגילוי הראש. אמר רב ששת: תיתי לי דקיימית מצות תפילין. ואמר ר"נ: תיתי לי דקיימית מצות ציצית. אמר ליה רב יוסף לרב יוסף בריה דרבה: אבוך במאי זהיר טפוי? אמר ליה: בציצית, יומא חד הוה קא סליק בדרגא, איפסיק ליה חוטא ולא נחית ואתא כמה דלא רמיה. ואמר אביי: תיתי לי דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתיה עבידנא יומא טבא לרבנן. אמר רבא: תיתי לי דכי אתא צורבא מרבנן לקמאי לדינא לא מזיגנא רישי אבי סדיא כמה דלא מהפיכנא בזכותיה.